

Risale-i Nur Eksenli Siyaset ve Sebeb

Risale-i Nur Eksenli Bir Siyaset Çalışması

“Eldekini yönetmek” ile “ele geçirmek” arasında görünüşte pratik bir anlamdaşlık ve devamlılık vardır. Eldeki imkânlarımızı yöneterek, sonuçta elde olmayan bir şeyi elde ederiz. Çünkü, elimizin altındaki bir takım sebepleri bir araya getirerek, elimizden uzaktaki bir sonucu elde etmeye çabalarız. Örneğin, bu yazıyı yazan yazarın şu anda yaptığı da budur, henüz yazının tamamı elinde değildir, ancak eldeki imkanları-bilgi, referans kitaplar, muhakeme, klavye vesaire-yazıyı elde etme yolunda kullanmakta ve yönetmektedir. Aynı şekilde, elindeki oy verme hakkını kullanan her seçmen, teorik olarak devlet yönetimini ele geçirme teşebbüsü içindedir. Gelin görün ki, birileri oy verme eyleminin hak olduğunu teslim ettiği halde, “devleti ele geçirme” teşebbüsünü ağır suç sayabilir.

Burada, ele geçirmek istediğimiz sonucun, elimizdeki sebepleri nasıl kullanacağımızı belirlemesi gündeme geliyor ki, sonucu ele geçirmeye yönelik her türlü sebep başvurusu bir “siyasa” eylemidir. Şu halde, siyasa eylemini, sebep-sonuç arasında da tanımlamamız gerekir. Her eylemin kaçınılmaz olarak bir sebep-sonuç arasına denk geldiği şu dünyada, eylemlerin biçimini ve yönünü tanımlayan siyasetin de sebep-sonuç ekseninde konuşulması önemlidir.

Mutezile ve Cebriye gibi iki önemli sapmaya konu olmuş ve halen de zihnimize yer etmeye hazır keskin bir kavga alanı olan sebep-sonuç ilişkisi, Risale-i Nur argümanlarının merkezinde yer alır. Sebepleri bir araya getirmek insanın elindedir, sonuçlar ise insan elinin ulaşamayacağı uzaklıktadır. Dolayısıyla, sebeplerden sonuçlara uzanan yolda, tercihlerimize konu olan bir siyasa eylemi söz konusudur.

Sünühat’ın şu incelikli cümlesi, en başında, gramer yapısıyla bu sebep-sonuç arasındaki siyasetin kuralını koyor:

“Tertib-i mukaddematda tefviz tembelliktir; terettüb-ü neticede tevekküldür.”

‘Tertib-i mukaddemat’, bir işin bidayeti ya da iş için gerekli sebeplerin bir araya getirilmesi anlamına gelir. Mukaddemelerin tertibi, yani başlangıçların bir araya getirilmesinde, insana iş düşer; eğer tefviz ederse, yani Cebriye gibi işi Cenab-ı Hakk’a havale ederse, tembellik etmiş olur. Neticelerin bir araya getirilmesi ise, insanın işi değildir; insanın eli sonuçların icadına erişmez; bu yüzden işin nihayetinde elinde gelen bir şey yoktur, sadece bekler. İnsana burada tefviz etmeli, yani Cenab-ı Hakk’a tevekkül etmelidir. Yoksa Mutezile gibi sonuçları da kendi eline almaya kalkar, hayrı da kendinden bilip gurura kapı açar. Sünühat’ın bu cümlesinde, ‘tertib-i mukaddemat’ deyiminde, tertip kelimesinin bilerek ‘aktif’ halde kullanılması, insanın baştaki tercihi ile ‘fail’ olduğunu, ‘terettüb-ü netice’ deyiminde tertip kelimesinin ‘tertip edilmek’ anlamında ‘pasif’ halde seçilmesi, insana işin sonuçlanmasında birşey düşmediğini ima eder.

İşaratü'l İ'caz'ın 'bidayet' kelimesi ve Sünuhat'ın 'tertib-i mukaddemat' ibaresi, Birinci Söz'de 'hayrın başı'na denk gelir. İşaratü'l İ'caz'ın 'nihayet' kelimesi ve Sünuhat'ın 'terettüb-ü netice' ibaresi ise 'hayr'a tekabül eder. Kader Risalesi'nin ölçüsüne göre, insanın irade-i cüz'iyesi tertib-i mukaddematta, yani 'hayrın başı'nda geçerlidir; 'siyasa'ya yüklediğimiz anlam burada gerçekleşir. 'Terettüb-ü netice' ya da 'hayır' ise insana ait değildir; Cenab-ı Hakk'ın irade-i külliyesine aittir; O'nun halkına ve icadına bakar; insan tercihlerinin dışında kalan bu alanda, dolayısıyla bir 'siyasa'dan söz edilemez.

Tüm bu ayırımların üzerimize düşen siyasa eylemi ile ilişkisine gelince, Kader Risalesi'nin bir cümlesini aktarmak gerekiyor:

'İrade-i cüz'ie-yi insaniye ve cüz'-i ihtiyaresi, çendan zaiftir, bir emr-i itibaridir, fakat Cenab-ı Hakk ve Hakim-i Mutlak o zayıf, cüz'-i iradeyi, irade-i külliyesinin taallukuna bir şart-ı adi yapmıştır. Yani, manen der: 'Ey abdim, ihtiyarınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyleyse, mesuliyet sana aittir.'

Bu ifadede, baştaki ayırımlarımıza paralel olarak, insana düşenin yolu seçmek olduğu, fakat o yolun nihayetine erişmenin insana ait olmadığı anlaşılıyor. Böylece sorumluluğumuzun ve siyasetimizin sadece ihtiyarımızın ve cüz'i irademizin geçerli olduğu, tertib-i mukaddematta, bidayette, yolu seçmede, yani hayrın başında gerçekleştiğini anlıyoruz. Bir diğer ifadeyle, siyasetimizi ve sorumluluğumuzu terettüb-ü neticeye, nihayete, vardığımız menzile, yani hayrın kendisine bağlamıyoruz.

Hasılı insan kendi ubudiyet alanı içindeki eylemlerinin siyasasını maksadında aradığı kadar ve hatta ondan önce, takip ettiği tarihte aramalıdır. Sonuç ve maksad, Cenab-ı Hakkın icadına ve irade-i külliyesine baktığı için, her halükârda güzeldir ve hayır olacaktır. Lakin, insanın o hayrı isterken iradesini ve ihtiyarının nasıl kullandığı kendi 'siyasî' sorumluluk alanını belirler. Yoksa, gayr-i meşru bir tarikle meşru bir maksada muvaffak olmak, insanın hayrı tercih ettiğini değil, Cenab-ı Hakkın hayrı icad ve irade ettiğini gösterir. İnsanın hayrı tercihi, seçtiği yolda, güttüğü siyasette, yani 'hayrın başı'nda başlar. Bu yüzden insanın "ben" olarak yürüttüğü siyasetin sorumluluğu sebeplerin tertibi hengâmına, ya da hayrın başına denk gelir. Hayır ya da şerr tercihi, hep başlardadır ve insanın yapıp ettiği de başlamaktan ibarettir; sonuç olarak elde edilenler, yani nihayetler ve hayırlar insanın tercihine konu değildir, insan onları sadece ister ve dua eder. İcada konu olan sonuç, insanın tercihine isteme ekseninde konu olabilir, insanın yapıp ettikleri arasında sayılamaz. İnsanı yapıp ettiği sadece sonuca giden yoldaki eylemleridir. Allah'ın adıyla hareket etmek ya da etmemek tercihi, yani kulluk siyaseti, hayrın icadına değil, hayrın başına endekslidir, sebeplerin hazır edilmesinde başlar ve biter.

Modern anlamıyla (ve de uygulamasıyla), siyaset, bu ayırımı ciddiye almaz. İnsanın eylemleri ve tercihlerini kul olma alanı içinde değerlendirmede için, insanı katı bir determinizm zemininde sonuçları icad eden, yaratan, gerçekleştiren Yaraticı'nın yerine koyar. İnsanın iradesi ve kudreti ile sonuçlar arasındaki sonsuz mesafeyi yok saydığı için, kulun fiillerini sonuçlara doğrudan yapışık olarak bellediği için, insan eylemlerinin siyasasını sonuçlara göre belirler. Bu yüzden, modern siyaset, pek de haklı olarak, 'sonuç alma sanatı' olarak tarif edilmektedir. Bu tarif, siyasetçiye, mutlaka sonuç alması gerektiğini ima ederken, bu işi ne pahasına yapacağı konusunda bir sınırlama getirmez. Aslolan sonuç almaktır ve bu sonuca giden yolun nasıl olacağı siyasetçinin bu tarifteki 'sanat' kelimesini nasıl yorumlayacağına bağlıdır. O halde, sonuca giden yol, sonucu elde etmeyi garantilemek adına, olabildiğince esnetilebilir, genişletilebilir, sınır tanımaksızın tevil edilebilir. Nasılsa, sonuca gitmek için yapılan herşey, sonuca ulaşıldığında bir tür siyasi meşruiyet kazanacaktır. Yani, siyasetçinin ahlakını hangi yolu takip ettiği değil, yolun sonunda elde ettiği başarı ve muvaffakiyet belirler, bu tarife göre. Öyle ki, meşru bir maksada erişmiş bir siyasetçiye, vasıtalarının da meşru olup olmadığı sorulmaz; sonuç aldığına göre, sorgulanamaz ve dokunulmaz bir meşruiyetle kuşanmıştır artık.

Tam burada bir yine "devlet büyüğü"nın Onyedinci Lem'a'da zikredilen bir tavrını aktaralım:

"...bir zaman, İslam kahramanlarından ve Cengiz'in ordusunu müteaddit defa mağlup eden Celaleddin-i Harzemşah harbe giderken, vüzerası ve etbai ona demişler: "Sen muzaffer olacaksın; Cenab-ı Hakk seni galip edecek." O demiş: "Ben Allah'ın emriyle, cihad yolunda hareket etmeye vazifedarım. Cenab-ı Hakkın vazifesine karışmam. Muzaffer etmek veya mağlup etmek Onun vazifesidir."

Bu tavırda bugünkü siyaset anlayışına ters düşen bir ölçü vardır. Celaleddin-i Harzemşah, modern siyasetçilerin aksine, kendi vazifesini sonuç almakta, yani galip gelmekte görmüyor; kendi vazifesinin sonuca giden yolda yürümekte, yani “cihad yolunda hareket etmek”te olduğunu söylüyor. Burada, “cihad yolunda hareket etmek” sebeptir, “muzaffer olmak” ise sonuçtur. Esasen, Celaleddin-i Harzemşah’ın yaklaşımından, onun sebep ve sonuç ilişkisine nasıl baktığı da çıkarılabilir. Celaleddin-i Harzemşah, ehl-i i’tizal gibi, sebepler ve sonuçlar arasında deterministik bir ilişki (illiyet) farzediyor olsaydı, vezirleri ve tebası gibi cihad yolunda hareket etmekle galibiyeti garantilediğini düşünecekti ve galip olmayı da kendine vazife edinecekti. Ama tam tersine, işin başını, yani sebepleri tertip etmeyi, kendi üzerine alıyor; işin nihayetini, yani neticenin terettübünü ise Cenab-ı Hakk’a bırakıyor. Hikmet ve esbab dairesinde yaşayan bir insan olarak sebeplere tevessül etmeyi “emir” telakki ederken, itikad dairesinin hükmünce, yine sebeplerin bir perde ve bahane olduğunu bilerek, tesiri Cenab-ı Hakk’a teslim ediyor.

Bir diğer ifadeyle, Celaleddin-i Harzemşah kul olarak cüz’-i iradesini cihad yolunda hareket etmek yönünde kullanıyor, fakat galibiyeti Cenab-ı Hakk’ın irade-i külliyesine bırakıyor. Buna göre, Celaleddin-i Harzemşah, sadece cüz’-i iradesinin geçerli olduğu yerde, yani, işlerin bidayetinde, yani sebepleri tertip etmede, yaptığı tercih sayesinde “mücahid” sıfatını alır. Sonuç, kendi iradesiyle belirlenmediği içindir ki, Harzemşah, mağlup olduğunda mücahid sıfatından olmadığı gibi, bu sıfatı alması mutlaka galib gelmesine bağlı da değildir. Kısacası, Celaleddin-i Harzemşah cihadda muzaffer olduğu için değil, cihad yolunda çalışmayı, cihad yolunda çalışmamaya tercih için mücahiddir. Keza, Resul-ü Ekrem Aleyhisselatü Vesselam insanlara hakkı dinlettirdiği ve hidayet verilmesini sağladığı için değil, bir sonuçlara elinin yetişmediğini ve iradesinin yetmediğini bilen bir “kul” olarak sadece tebliğ ettiği için “mübelliğ” ve “resul”dür.

İşte burada Hutbe-i Şâmiye’nin ünlü haşiyesindeki kavramları yeniden yorumlamak gerekiyor:

Ey kardeşlerim! Kırk beş sene evvel Eski Said’in bu dersinden anlaşılıyor ki; o Said siyasetle, içtimaiyat-ı İslamiye ile ziyade alakadardır. Fakat, sakın zannetmeyiniz ki o, dini siyasete alet veya vesile yapmak mesleğinde gitmiş! Haşa belki o, bütün kuvvetiyle siyaseti dine alet ediyormuş. Ve derdi ki: “Dinin bir hakikatini bin siyasete feda ederim” Evet, o zamanda kırk-elli sene evvel hissetmiş ki, bazı münafık zındıkların siyaseti dinsizliğe alet etmeye teşebbüs niyetlerine ve fikirlerine mukabil, o da bütün kuvvetiyle siyaseti İslamiyetin hakaikına bir hizmetkar, bir alet yapmaya çalışmış.

Fakat, o zamandan yirmi sene sonra gördü ki: O gizli münafık zındıkların, Garplılaşmak bahanesiyle siyaseti dinsizliğe alet yapmalarına mukabil, bir kısım dindar ehl-i siyaset dini siyaset-i İslamiyeye alet etmeye çalışmışlardı. İslamiyet güneşi yerdeki ışıklara alet ve tabi olamaz. Ve alet yapmak, İslamiyetin kıymetini tenzil etmektir, büyük bir cinayettir.

(Siyasetin Risale-i Nur içindeki genel yorumu ve yukarıdaki haşiye ekseninde gelişen anlam açıklamaları için bakınız. Metin Karabaşoğlu, “Siyaset Nedir, Ne Değildir?” Köprü, Bahar/1995, sayı 50)

Siyasette, hele de bugünkü siyasette, dindar ehl-i siyasetin kendilerine, en iyimser ifadeyle “İslamın lehine” ya da “Müslümanların lehine” gözüken bir hedef seçip, hedefe giden yolda “hakaik-ı imaniye”yi ve “şear-i İslamiye”yi menfaatperest ve yalancı siyasetin rajonlarına göre yontmaları ve siyaset sermayesi yapmaları çok incelikle gözlenmesi gereken bir tavidir. İnsanlar elde ettikleri sonuçlara göre değil, nasıl davrandıklarına göre rengini alır. “El katilü lâ yeris” [katil, öldürdüğü kimseye vâris olamaz] bir düstur-u azimdir: “Gayr-i meşrû târik ile bir maksada giden zât, galiben maksudunun zıddıyla görür mücâzât.” (...) Fâsık-ı mahrum, bulmaz ne lezzet ve ne necât.

Velev ki sonu hayra varsın (ki varmıyor!), hayrın katledildiği (tarif icabı katledilmesinin göze alındığı) bir yolun yolcuları olmak, hayırdan nasıbsizliği getirir, hayırlı ve güzel fiillerin öznesi olmayı garantilemez.

‘Siyaset-i İslamiye’ gibi meşru bir maksad için bile olsa, izlediğimiz yolda’ hakaik-ı İslamiye’yi menfaatperest siyasetin zaruretlerine alet ve tabi etmek, şerli bir tercih olarak önümüzde duruyor.